

POSTANOWIENIE

14 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Piotr Telusiewicz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 14 lutego 2024 r. w Warszawie
zażalenia M. C.

na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z 25 sierpnia 2023 r., I ACa 214/22,
w sprawie z powództwa J. C.
przeciwko M. C.
o zachowek,

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 25 sierpnia 2023 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku odrzucił skargę kasacyjną pozwanego od wyroku tego Sądu z 21 marca 2023 r., na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c., z powodu jej nieopłacenia w tygodniowym terminie od doręczenia pełnomocnikowi skarżącego postanowienia tego Sądu z 1 sierpnia 2023 r. o oddaleniu wniosku pozwanego o zwolnienie od kosztów sądowych. Sąd Apelacyjny wskazał, że wydane w sprawie postanowienie o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych nie zostało zaskarżone przez pozwanego, zaś ponowny wniosek pozwanego o zwolnienie od tych kosztów złożony w terminie tygodniowym od doręczenia postanowienia z 1 sierpnia 2023 r. nie został oparty na innych okolicznościach w znaczeniu, jakie temu pojęciu nadaje art. 107 u.k.s.c.

i pozostawał, stosownie do art. 112 § 4 u.k.s.c., bez wpływu na bieg terminu do uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej.

W zażaleniu na powyższe postanowienie pozwany zaskarżył je w całości. Zarzucił naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 107 ust. 1 w zw. z art. 112 ust. 4 u.k.s.c. oraz domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Ponadto, na podstawie art. 380 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. wniósł o dokonanie kontroli w przedmiocie pozostawienia przez Sąd Apelacyjny ponownego wniosku pozwanego o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym w aktach sprawy bez rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty zażalenia zmierzające do podważenia prawidłowości postanowienia Sądu Apelacyjnego z 1 sierpnia 2023 r. o oddaleniu wniosku pozwanego o zwolnienie od kosztów sądowych nie mogły być skuteczne. Ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 614, dalej Nowelizacja) w art. 1 pkt 51 b poszerzono katalog zaskarżalnych postanowień Sądu drugiej instancji obejmując nim również postanowienia tego Sądu, których przedmiotem jest odmowa zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia. Zgodnie z art. 31 Nowelizacji przepis ten wszedł w życie 1 lipca 2023 r. W art. 19 ust. 1 Nowelizacji wyrażono ogólną zasadę bezpośredniego stosowania przepisów nowych („Do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą”). Zważywszy, że zaistniała w sprawie sytuacja nie była objęta żadnym z przewidzianych w Nowelizacji wyjątków od tej zasady, przepisy k.p.c. w brzmieniu nadanym Nowelizacją znajdowały w sprawie zastosowanie do oceny dopuszczalności zażalenia na postanowienie w przedmiocie oddalenia wniosku skarżącego o zwolnienie od kosztów sądowych wydanego już po wejściu w życie nowelizacji, tj. 1 sierpnia 2023 r.

Kontrola zasadności oddalenia, zawartego w skardze kasacyjnej, wniosku powoda o zwolnienie od kosztów sądowych postanowieniem z 1 sierpnia 2023 r.

należała zatem do innego składu Sądu Apelacyjnego i nie jest objęta kognicją Sądu Najwyższego. Skarżący nie podważa tego rodzaju oceny, również wyrażonej przez Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, wskazując w uzasadnieniu zażalenia jedynie na niecelowość wnoszenia zażalenia z tego względu, że do jego rozpoznania właściwym byłby ten sam Sąd - do którego zastrzeżenia zgłasza skarżący - jedynie w zmienionym składzie i z powodu poziomego charakteru zażalenia można jego zdaniem z dużą dozą prawdopodobieństwa założyć, że nie zostałoby ono uwzględnione. Ocena celowości zaskarżenia postanowienia z 1 sierpnia 2023 r. i prawdopodobieństwa jego uwzględnienia przez Sąd Apelacyjny pozostaje bez wpływu na ocenę dopuszczalności kontroli tego postanowienia przez Sąd Najwyższy w toku zainicjowanego przez skarżącego postępowania zażaleniowego na podstawie art. 394¹ § 1 k.p.c. W konsekwencji postawiony w zażaleniu zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. w sposób wskazany w pkt 1 a-c i e petitum zażalenia, jako zmierzający do podważenia prawidłowości postanowienia z 1 sierpnia 2023 r., nie mógł być skuteczny.

Zgodnie z art. 9 pkt 9 przywołanej już wcześniej Nowelizacji w ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, dokonano zmiany art. 107 ust. 2. Zgodnie z nowym brzmieniem tego przepisu ponowny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych oparty na tych samych okolicznościach jest niedopuszczalny i pozostawia się go w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności. Przepis ten wszedł w życie 1 lipca 2023 r. (art. 31 Nowelizacji), zgodnie zaś z wyrażoną w art. 25 ust. 3 Nowelizacji zasadą do wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych zastosowanie znajdują przepisy u.k.s.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie ich złożenia („Do wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych złożonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 9, w brzmieniu dotychczasowym”). W okolicznościach przedmiotowej sprawy, stosując do wniosku skarżącego

z 10 sierpnia 2023 r., przepisy obowiązujące w dacie jego złożenia, Sąd Apelacyjny dokonując oceny, że jest to wniosek, o którym mowa w art. 107 ust. 2 u.k.s.c., stosownie do brzmienia tego przepisu nadanego

Nowelizacją pozostawił ten wniosek w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności.

Skarżący wniósł o dokonanie w trybie art. 380 k.p.c. kontroli w przedmiocie pozostawienia przez Sąd Apelacyjny ponownego wniosku pozwanego o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym w aktach sprawy bez rozpoznania, albowiem miało ono istotny wpływ na wynik sprawy.

Do pozostawienia w aktach wniosku pozwanego z 10 sierpnia 2023 r. doszło zarządzeniem a nie postanowieniem sądu. Brak obowiązku wydawania przez sąd postanowienia w trybie art. 107 ust. 2 u.k.s.c. może podważać dopuszczalność poddania tego rodzaju zarządzenia w trybie art. 380 k.p.c. (zob. J. Stasiak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I i II*, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2020, art. 117², LEX; K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Wyd. 12, Warszawa 2024, art. 380 k.p.c., Nb 3, Legalis; por. też: M. Manowska [w:] A. Adamczuk, P. Pruś, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, M. Manowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-477(16)*, LEX/el. 2022, art. 380, Nb 4, LEX; J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1-124*, wyd. VI, red. T. Ereciński, Warszawa 2023, art. 117², Nb 4, LEX, w których możliwość ta nie jest kontestowana).

Dopuszczalność poddania takiej kontroli decyzji o pozostawieniu pisma bez dalszych czynności została przewidziana przez ustawodawcę wprost w art. 394³ § 5 k.p.c. w odniesieniu do niedopuszczalnego zażalenia wniesionego jedynie dla zwłoki. Zamiarem ustawodawcy przy wprowadzeniu czynności o pozostawieniu zażalenia w aktach bez nadania mu dalszego biegu było, aby czynność ta miała „charakter techniczny” i „nie stanowiła przedmiotu żadnego orzeczenia sądu”. Jednocześnie wyraźnym celem ustawodawcy było umożliwienie stronie żądania kontroli instancyjnej tej czynności w trybie odpowiednio zastosowanego art. 380 (zob. uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw

Druk nr 3137). Rozwiązanie przyjęte w art. 117² § 2 k.p.c. służyć miało w zamierzeniu ustawodawcy przeciwdziałaniu oczywistemu nadużyciu uprawnień procesowych poprzez składanie kolejnego wniosku, opartego na tych samych okolicznościach, które już zostały negatywnie zweryfikowane przez sąd, a tym samym zmierzającego jedynie do zwłoki w postępowaniu i z tego powodu niezasługującego na merytoryczne rozpoznanie (zob. uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. VIII kadencja, druk sejm. nr 3137), natomiast wprowadzenie tej sankcji również w odniesieniu do ponownego wniosku o zwolnienie o kosztach sądowych, o którym mowa w art. 107 § 2 u.k.s.c. zostało uzasadnione brakiem systemowego uzasadnienia dla utrzymywania odmiennych sankcji, przy uwzględnieniu obu tych instytucji (zob. uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. VIII kadencja, druk sejm. 2650).

W niektórych wypowiedziach Sądu Najwyższego nie wykluczano co do zasady poddania - w toku postępowania zażaleniowego - kontroli przez Sąd Najwyższy niezaskarżalnego zarządzenia przewodniczącego, o ile miało ono wpływ na zaskarżone zażaleniem rozstrzygnięcie (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 15.11.2012 r., V CZ 49/12, niepubl.) a także było zarządzeniem, do którego zastosowanie znajdowały przepisy o postanowieniach wymienionych w art. 380 k.p.c., w następstwie odesłania określonego w art. 362 k.p.c. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2010 r., V CZ 62/09, niepubl.).

Wyrażone zostało również stanowisko, zgodnie z którym przewidziana w art. 380 k.p.c. możliwość kontroli dotyczy wyłącznie niezaskarżalnych odrębnie postanowień, nie dotyczy natomiast zarządzeń przewodniczącego. Na uzasadnienie tego poglądu wskazano, że art. 362 k.p.c., który nakazuje stosowanie przepisów o postanowieniach odpowiednio do zarządzeń przewodniczącego odsyła wyłącznie do art. 354-361 k.p.c. i nie ma normatywnych podstaw do przenoszenia rozwiązania zawartego w art. 380 k.p.c. na czynności przewodniczącego. Ponadto podstawy takiej nie daje również art. 398 k.p.c., gdyż normuje on jedynie tok postępowania zażaleniowego w wypadku zaskarżenia zarządzeń, od których

zażalenie przysługuje, nie odnosi się natomiast do kontroli zarządzeń niezaskarżalnych (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 4 sierpnia 2021 r., III PZP 6/20, OSNP 2022, nr 1, poz. 1; uchwałę Sądu Najwyższego z 12 lutego 2009 r., III CZP 143/08, OSNC 2009, nr 12, poz. 164; postanowienie Sądu Najwyższego z 19 maja 2010 r., I CZ 21/10, niepubl.).

W świetle powyższego wniosek skarżącego o dokonanie kontroli w trybie art. 380 k.p.c. zarządzenia z 29 sierpnia 2023 r. jest niedopuszczalny. Nawet jednak podzielenie poglądu, że dopuszczalne jest dokonanie kontroli prawidłowości oceny dotyczącej oparcia ponownego wniosku na tych samych okolicznościach, jako przesłanek niezbędnych do oceny czy doszło do uchybienia terminowi na uiszczenie opłaty od skargi kasacyjnej, czy też termin ten został przerwany na podstawie art. 112 ust. 4 u.k.s.c. nie mogłoby skutkować uwzględnieniem zażalenia.

Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego dla oceny czy wniosek oparty jest na tych samych okolicznościach, czy też wystąpiły nowe lub inne okoliczności, należy dokonać porównania sytuacji majątkowej strony przedstawionej we wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych z sytuacją zaprezentowaną przez nią w ponownym wniosku. Nie chodzi przy tym o każdą zmianę okoliczności, lecz o zmianę okoliczności istotnych, które mogłyby uzasadniać odmienne rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 6 marca 2019 r., I CZ 19/19, niepubl. i powołane w nim orzeczenia). Skarżący powoływał się na dwie nowe okoliczności, mianowicie, że jego sytuacja finansowa uległa pogorszeniu na skutek odmowy zwrotu kosztów egzekucji przez komornika, podczas gdy zwrot tych kosztów poprawiłby sytuację finansową pozwanego i pozwoliłby na częściowe pokrycie uiszczenie opłaty od skargi kasacyjnej oraz że zwolniono go w całości od kosztów sądowych w innej sprawie postanowieniem z 14 lipca 2023 r. Odmowa zwrotu pozwanemu kosztów egzekucji, skoro środków z tego tytułu nie posiadał w dacie składania poprzedniego wniosku i orzekania o nim przez Sąd, zaś perspektywa ich otrzymania przez skarżącego nie była również przesłanką wydanego uprzednio postanowienia nie uzasadnia stwierdzenia, że doszło do pogorszenia sytuacji finansowej pozwanego, która uzasadniałaby odmienne rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów. Trudno również uznać, że na

sytuację majątkową pozwanego w sposób uzasadniający odmienne rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów miało wpływ wydanie postanowienia o zwolnieniu go od kosztów sądowych w innej sprawie. Skarżący nie zaoferował w zażaleniu argumentów, które przekonywałyby zatem o wadliwości stanowiska Sądu Apelacyjnego.

W braku przerwania terminu do uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej termin ten upłynął bezskutecznie 11 sierpnia 2023 r., co uprawniało Sąd Apelacyjny do odrzucenia nieopłaconej skargi kasacyjnej.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., orzekł jak w sentencji.

[SOP]

[ał]